

Digitalizācijas izaicinājumi Civilprocesā

Atslēgvārdi: civilprocess, tiesvedība, elektroniskie pierādījumi

1. Elektroniskā saziņa ar tiesu.

Paralēli pastāvot iespējai sazināties un kārtot noteiktus jautājumus valsts un pašvaldības iestādēs elektroniski vai klātienē, arī tiesas nav izņēmums. Izvirzot elektronisko saziņu kā primāru saziņas veidu, Latvijas civilprocesā iezīmējas pāreja uz iespējams pilnīgu procesuālo darbību veikšanu elektroniskā formātā. Vienlaikus saglabājot iespēju saziņai ar tiesu un papīra formas dokumentu nosūtīšanai izmantot arī deklarētās dzīvesvietas adresi, tiek nodrošināts viens no būtiskākiem tiesību uz taisnīgu tiesu aspektiem – zināt par tiesvedību un realizēt savas pašizstāvības tiesības, nodrošinot personas izvēlētu vai normatīvajos aktos noteiktu pēc iespējas ātrāku un šai personai ērtāku saziņas veidu.

2. Anonimizēto nolēmumu datu bāzē ir pieejami spēkā stājušies tiesas spriedumi. Šāda iespēja publiski iepazīties ar nolēmumiem ne tikai veicina sabiedrības izpratni par civiltiesisko strīdu risināšanu tiesā noteiktos privāto tiesību jautājumos, bet arī preventīvi ļauj novērst vienveidīga rakstura gadījumos iespējamās nepareizas prakses veidošanu ikdienā, kā arī mazina civiltiesiskos strīdus tiesā un veicina sabiedrības izpratni par civiltiesiskajiem jautājumiem kopumā. Tomēr, neskatoties uz pozitīvajām tendencēm, pastāv virkne procesuālas dabas jautājumu, kuri ir būtiski personas tiesību un interešu aizsardzībai jau iesāktā procesā vai arī pirms tā, bet tiesu prakses pieejamība šajos procesuālajos jautājumos netiek nodrošināta. Pie šādiem gadījumiem ir norādāmi tiesas lēmumi par prasības nodrošināšanu vai pagaidu aizsardzības piemērošanu, lēmumi, ar kuriem izskatīta sūdzība par zvērināta notāra rīcību u.tml. Šajos lēmumos ietvertās atziņas un secinājumi ir nozīmīgi un ļauj veidot plašāku izpratni par dažādiem procesuālajiem aizsardzības līdzekļiem, to piemērošanas apstākļiem un nepieciešamajiem pierādījumiem ne tikai juristiem, bet arī personām, kurām šāda veida procesuālos aizsardzības līdzekļus ir nepieciešams izmantot. Pašlaik procesuālo aizsardzības līdzekļu lēmumi elektroniski ir pieejami tiesnešiem, bet tas neveicina vienveidīgu attiecīgo jautājumu izpratni un prakses veidošanu. Atsevišķi senāki pētījumi par procesuālajiem aizsardzības līdzekļiem un tiesu praksi to piemērošanā norāda uz nepieciešamību analizēt jaunāko tiesas lēmumu motīvu daļās ietvertās argumentācijas, ņemot vērā normatīvo aktu grozījumus un interpretācijas robežas. Tas prasa ne tikai sistēmisku, bet arī periodisku pieeju veidojot vienotu izpratni par praksi procesuālajos jautājumos plašākai sabiedrībai.

3. Kā viens no komplicētākajiem izaicinājumiem e-lietu sakarā ir norādāms jautājums, kas skar rakstveida pierādījumus un citus procesuālo rakstura dokumentus un to pievienošanu e-lietai. Pāreja uz e-lietām, kuras pastāv tikai elektroniskā formā, neparedz tā saucamo hibrīda lietu pastāvēšanu. Tātad, kā lietas materiāli vienlaikus nevar būt gan elektroniskā formā esošs dokuments, gan papīra formāta dokuments, pat, ja tas tiesā ir iesniegts papīra formātā. Tas nozīmē, ka visi papīra formāta iesniegtie dokumenti ir jāpārveido elektroniskā formātā. Civilprocesa likuma 111.pants noteic, ka rakstveida pierādījumi iesniedzami oriģinālā vai noteiktā kārtībā apliecināta atvasinājuma veidā. Papīra formas dokumenta pārvēršana elektroniskā formātā ir uzskatāma par atvasinājuma izgatavošanu, neatkarīgi no tā vai atvasinājums tiek izgatavots no oriģināla dokumenta vai papīra formas cita veida atvasinājuma. Ja oriģinālo dokumentu ir paredzēts atgriezt iesniedzējam atpakaļ, tad diskutējams ir jautājums par to, kas notiks ar papīra formas apliecinātu atvasinājumu un vai tas tiks izsniegts iesniedzējam atpakaļ. Grozījumu anotācijā CPL 113.pantam tiek norādīts, ka rakstveida pierādījumu atvasinājums tiesa pēc to pārvēršanas elektroniskā formā un pievienošanas lietas materiāliem, iznīcinās. Šāda tiesas rīcība ir pašsaprotama attiecībā uz tiesai adresētiem papīra formas dokumentiem.

Dokumenta atvasinājums ir pieejams elektroniskā formā, un tā pārveidošanu ir veikusi pati tiesa, nodrošinot iesniegtā dokumenta atvasinājuma ticamības apliecinājumu par formas maiņu. Vienlaikus šāda formas maiņas darbība kā pakalpojums, kuru sniedz tiesa, ir uzskatāms par maksas pakalpojumu. Tas nozīmē, ka persona, iesniedzot papīra formas rakstveida dokumenta apliecinātu atvasinājumu kā rakstveida pierādījumu lietā, ir taisījusi tēriņus, izgatavojot šos atvasinājumus un apliecinot tos un, vienlaikus, maksājusi par pakalpojumu tiesai, lai šos atvasinājumus digitalizētu un pievienotu e-lietai, ja persona pati šādu dokumenta formas maiņu un elektroniskās iesniegšanas darbību nevar izdarīt.

No lietderības viedokļa raugoties, personai, kura ir iesniegusi papīra formāta dokumentu atvasinājumus, ir tiesības prasīt tos atgriezt viņai atpakaļ pēc to pārveidošanas elektroniskā formā, ja šāds lūgums tiesai ir izteikts. Dzīves situācijas var būt dažādas un personai, kura pati nespēj savus papīra formas dokumentus vai to atvasinājumus digitalizēt, var būt svarīgas šīs dokumentu kopijas un to iznīcināšana nebūtu pieļaujama. Kā piemēru var minēt gadījumu, kad persona ir iesaistīta vairākās tiesvedībās par attiecīgo jautājumu ar to pašu pusi vai citām personām. Procesuālās ekonomijas principu ievērojot, katrā lietā var tikt digitalizēti vieni un tie paši dokumentu atvasinājumi, ja tāda nepieciešamība pastāvētu. Līdz ar to, jebkura papīra dokumenta apliecināta atvasinājuma iznīcināšana, ja tas iesniegts kā rakstveida pierādījums lietā, var tikt iznīcināts tikai tajā gadījumā, ja persona, to iesniedzot tiesai, nav norādījusi, ka vēlas to saņemt atpakaļ, nosedzot nepieciešamos dokumenta atvasinājuma nosūtīšanas izdevumus.